

Olieprisens himmelflugt

Martin Hvidt

I juli 2008 blev en tønde råolie handlet for 147 dollar - den højeste pris nogensinde. De seneste års kraftige økonomiske vækst - og dermed stigende efterspørgsel efter olie - har været medvirkende til, at prisen er mangedoblet de sidste fire-fem år. Falder olieprisen så i takt med at væksten i den globale økonomi aftager, eller skal vi vende os til en pris omkring 100 dollar? Der er noget, der tyder på det sidste.

Artiklen har været bragt i Indblik NU, 8. oktober 2008

I midten af juli måned satte olieprisen rekord med en pris på 147 dollar for en tønde råolie. Den hidtidige rekord blev sat i de tumultagtige dage i 1979, hvor revolutionen i Iran satte et spørgsmålstegn ved de fremtidige olieleverancer fra landet. Der er en væsentlig forskel på de voldsomme prisstigninger, vi har set over de sidste 30 år og den nuværende situation. De tidligere prisstigninger har sædvanligvis haft karakter af 'chok' altså pludselige stigninger efterfulgt af ligeså bratte fald. Den nuværende situation er anderledes, da prisen er steget gradvist siden 1999 og især har taget fart siden starten af 2004, hvor en tønde råolie kostede lige over 30 dollar. Men hvorfor er olieprisen steget så dramatisk inden for de sidste år og hvorfor er det realistisk fremover at forvente et niveau i nærheden af 100 dollar pr. tønde?

I almindelig økonomisk teori bestemmer udbud og efterspørgsel prisen på en vare. Sådan er det også for olien. Den globale efterspørgslen er fordoblet siden 1970, men er i særdeleshed steget over de sidste 10 år. I dag forbruger verden 85 mio. tønder om dagen (t/d), mens vi for 10 år siden blot brugte 74 mio. t/d.¹ Den stigende efterspørgsel har to hovedforklaringer.

For det første har verden befundet sig i en økonomisk opgangsperiode, og økonomisk vækst er snævert forbundet med et større forbrug af energi. I USA, der er verdens største forbruger af olie, har væksten bl.a. givet sig udtryk i en ændret størrelse og sammensætning af bilparken. Dels er der kommet mange flere biler på vejen over de sidste 10 år, dels er bilerne stik mod al logik blevet mindre energieffektive. Tal fra Energy Information Administration viser, at amerikanernes hang til store biler har fået salget af benzinslugende firehjulstrækkere, minivans og pickup-trucks til at eksplodere, hvilket har medført den paradoksale situation, at hver gang der skrotes en bil i Amerika så erstattes den med én der kører færre kilometer pr. liter benzin.² I Danmark og resten af Europa har der også været stor appetit på firehjulstrækkere. Sammensætningen af den amerikanske bilpark er interessant fordi USA's olieforbrug på ca. 20 mio. t/d. næsten udelukkende går til at holde landets godt 200 mio. biler kørende. Af dette forbrug producerer USA selv godt 7 mio. t/d, dvs. USA importerer ca. 13 mio. t/d olie. USA's øvrige energiforbrug dækkes bl.a. af kul, gas og atomkraft.

Den anden forklaring på det stigende olieforbrug er, at industrialiseringen for alvor har fået tag i en række asiatiske lande, herunder Indien og Kina, der tilsammen rummer en tredjedel af verdens befolkning. Kina overtog i 2004 Japans plads som verdens næststørste olieimportør kun overgået af USA. Siden år 2000 er landets samlede energibehov vokset med 7-10 pct. om året, og Kina har med sine 1,3 mia. indbyggere således stået for mere end halvdelen af væksten i

verdens energiforbrug i perioden. Kina producerer selv ca. 3,7 mio. t/d, mens det importerer ca. 4 mio. t/d.³ I 2025 forventes Kinas olieimport at runde 10 mio. t/d.⁴

Udbuddet af olie

I modsætning til hvad nogle tror, er verden ikke ved at løbe tør for olie. Der er forholdsvis rigelige oliereserver. Det anslås, at der er olie til ca. 45 år mere med det forbrug, vi har i dag. Men reserveerne er uhyre ulige fordelt. Pga. specielle geologiske forhold ligger ca. 63 pct. af alle verdens kendte reserver i området omkring den Persiske Golf, dvs. i Iran, Irak, Kuwait, Qatar, Saudi Arabien og Emiraterne. Med andre ord vil den mellemøstlige olie få større og større betydning i takt med at olieforekomster i USA, Nordsøen, Central Afrika og omkring det Kaspiske Hav tørrer ud.

Men olien flyder ikke op af undergrunden i den form, som vi skal anvende den. Fremstilling af de forskellige olieprodukter vi i dag benytter er en dyr og vanskelig proces. Det kræver boreplatforme, rørledninger, oplagringstanke, tankskibe, raffinaderier osv. Og hvert af disse led i produktionskæden koster penge - rigtig mange penge. Organisationen af olieproducerende lande, OPEC, skønner, at det koster ca. 30 mia. dollar at forøge produktionskapaciteten med blot 1 mio. t/d.⁵ Det betyder, at landene skal kunne se en fordel i at udbygge produktionskapaciteten og at de derfor kun lige nøjagtigt investerer i den mængde udstyr, der er brug for, i særdeleshed hvis landets oliereserver er beskedne.

I 1990'erne hvor olieprisen var omkring 20 dollar pr. tønde og efterspørgslen forholdsvis konstant, blev der således næsten ikke investeret i nyt produktionsudstyr. Og efter at efterspørgslen på olie begyndte at stige har opbygningen af ny kapacitet kun langsomt fulgt med.⁶ Det sidste 10 år har været kendetegnet ved en meget snæver margin mellem efterspørgslen og den mængde olie som faktisk har kunnet haves fra undergrunden. Det har betydet, at selv små produktionsforstyrrelser har medført olieprisstigninger. I dag er det i realiteten kun Saudi Arabien, der sidder på godt 25 pct. af verdens kendte oliereserver, der har ekstra produktionskapacitet. Kongedømmet menes at være i stand til at producere godt 2 mio. t/d mere end de gør i dag, hvilket betyder at Saudi Arabien er den eneste olieproducent, der med dags varsel kan skruer op for produktionen, hvis et uheld eller en ulykke begrænser produktionen et andet sted i verden.

Den olie, der købes i dag, er typisk til levering om et år eller to, hvilket betyder, at olieprisen først og fremmest udtrykker oliehandlernes forventninger til den fremtidige forsyningssituation. Det betyder, at udsigten til f.eks. mere sabotage af olierørledninger i Saudi Arabien, nye angreb på oliearbejdere i Nigeria, strejker i Venezuela, yderligere sikkerhedsproblemer i Irak og ikke mindst USA's raslen med sablerne overfor Iran pga. af deres atomforsøg får en meget direkte indflydelse på olieprisen. For alle ved, at hvis en væsentlig leverandør i dag falder ud af markedet, blot i kort tid, så er der reel mangel på olie.

OPEC's duer og høge

Ca. 40 pct. af verdens samlede olie produceres af de 13 lande, der er medlemmer af OPEC, heriblandt landene omkring den Persiske Golf; Iran, Irak, Kuwait, Qatar, Saudi Arabien og Emiraterne. Mens alle andre olieproducenter i verden f.eks. USA, Rusland, Norge og England producerer den mængde olie de kan, så forsøger OPEC-landene at styre verdensmarkedsprisen ved at koordinere deres produktion. Er prisen for lav, producerer de mindre olie, og er den for høj, producerer de mere.

OPEC søgte i 1990'erne at holde olieprisen i spændet mellem 20 og 30 dollar pr. tønde. Den måtte ikke komme under 20 dollar, fordi det i flere af medlemslandene, f.eks. Algeriet, var dyrt og besværligt at hæve olien, hvilket betød at landene ikke ville tjene penge, hvis prisen kom under 20 dollar pr. tønde. Omvendt måtte prisen heller ikke blive for høj. For OPEC havde i 1970'erne lært, at hvis prisen steg for meget, så begyndte aftagerlandene bare at bygge vindmøller, biogasanlæg, etablere kulfyring og i det hele taget omlægge samfundene i en mere energibesparende retning.

At olieprisen er steget, som den er de sidste år, er ikke OPEC's værk. Organisationen er ikke skyld i den kraftige økonomiske vækst, som har forøget efterspørgsel efter olie i de sidste 10 år. OPEC er heller ikke ansvarlig for krigen i Irak, der i perioder fjernede 3 mio. tønder olie om dagen fra markedet, eller for andre geopolitiske usikkerheder.

OPEC kan heller ikke gøres ansvarlige for det faktum at alle andre olieproducenter i verden ikke har investeret i yderligere produktionskapacitet, der ville have gjort det muligt at sende mere olie på markedet. Men OPEC kan kritiseres for, for det første, at havde været langsomme og ofte modstræbende i forsøget på at udbygge deres egen produktionskapacitet og for det andet ikke at sende alt den olie der stod i deres magt på markedet.

En årsag til at OPEC ikke har gjort sig store anstrengelser for at begrænse olieprisens himmelflugt har bl.a. været for at kompensere for en historisk lav dollarkurs. Olie afregnes i dollar, hvilket betyder at købekraften fra en tønde olie er blevet udhulet i takt med at dollarens kurs er faldet. På den måde kan omkring 30 pct. af olieprisstigningen tilskrives faldet i dollaren.

Endvidere har Golflandene under indtryk af den høje oliepris sat en lang række udviklingsprojekter i gang. Kunstige øer, luksus ressorts, spejlglasbygninger, industrielle byer osv. Samlet er projekter for en værdi af 2100 milliarder dollar ved at blive ført ud i livet.⁷ Det betyder at landene har brug for høje indtægter fra olien. Den internationale Valutafond (IMF) har udregnet den pris olien skal koste for at hvert af Golflandes nationalbudgetter balancerer. Emiraterne kan nøjes med en oliepris på 23 dollar pr. tønde, Qatar med 24 dollar og Kuwait med 33 dollar. Saudi Arabien har behov for en oliepris på 49 dollar, mens Iran har brug for en pris på 90 dollar pr. tønde. Iraks budget balancerer først ved en pris på 110 dollar pr. tønde.⁸

I de seneste uger er olieprisen faldet til under 100 dollar. Derfor besluttede OPEC på et ministermøde i september 2008 at skære ned på olieproduktionen for bringe prisen op over 100 dollar igen. OPEC er traditionelt delt i to lejre i prisspørgsmålet. 'Duerne' er lande med store oliereserver, der ønsker en moderat pris, fordi deres mål er at bevare olien som en vigtig energiresource langt ud i fremtiden, mens 'høgene' er lande med små reserver, der ønsker den højst mulige pris her og nu.

Saudi Arabien, Kuwait og Emiraterne er eksempler for førstnævnte, mens Libyen, Algeriet og i særdeleshed Iran, der på trods af verdens næststørste reserver, synes at være i kronisk pengemangel, hører til den anden fløj. Som det ser ud nu, synes 'høgene' at have dannet alliance med 'duen' Saudi Arabien og har etableret et nyt prisspænd med en nedre grænse på 100 dollar og en øvre på 120 dollar.

Taberne i dette spil bliver de lande, som bruger meget energi for at opretholde deres produktion og levevis, som fx USA eller Kina. Lande som Danmark og mange andre europæiske lande, der i tide har omstillet deres økonomier på en vis, hvor vækst og uændret energiforbrug kan gå hånd i hånd, vil ikke lide alvorligt under de høje oliepriser. Det er på den baggrund vi skal tolke USA's hårde udfald mod OPEC landene for ikke at gøre nok for at holde oliepriserne nede.

Mens verdens bilister vil hade de høje oliepriser, så vil producenterne af alternative energiformer gnide sig i hænderne over det faktum, at deres teknologier nu ser ud til at blive et rentabelt alternativ til olien.

¹ BP (2008): BP statistical review of world Energy, June 2008 p. 11. Kan findes på <http://www.bp.com/productlanding.do?categoryId=6929&contentId=7044622>

² Hvidt, Martin (2004): Energi-uafhængighed. Kan USA klare sig uden den saudiske olie? *Mellemøstinformation*, Vol. 21 no. 10, 2004, p. 11-13. Se også *Energy Information Administration*, diverse tabeller. <http://eia.doe.gov>

³ BP (2008): BP statistical review of world Energy, June 2008 p. 5.

⁴ http://www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/liquid_fuels.html, kapitel 2.

⁵ Opec (2008): World energy outlook 2008, Opec, Geneva, p. 5.

<http://www.opec.org/library/World%20Oil%20Outlook/pdf/WOO2008.pdf>

⁶ Ejsing, Jacob. W., John Hydeskov og Palle B. Mindested (2006): Hvorfor er olieprisen steget? Nationalbanken, Kvartalsoversigt – 2 kvartal 2006, p. 47-48.

⁷ Meed (2008): MEED Projects. *Middle East Economic Digest*, Vol. 52, No. 34, August 2008, p. 4

⁸ Gulf Times (2008): Saudi needs oil above \$ 49 to avoid deficit; Qatar break-even \$ 24: IMF. *Gulf Times* 21. September 2008.